

Występowanie w Polsce

Z Polski podany jedynie z Wybrzeża Trzebiatowskiego na zachód od Kołobrzegu (Müller 1911), gdzie mimo poszukiwań nie został później odnaleziony. Natomiast stanowiska podane przez tego autora z okolic Szczecina leżą poza granicami naszego kraju (por. Winkelmann 1890–1891). W pobliżu zachodniej granicy Polski rósł także na Uznamie (Müller *l.c.*) i na Łęczycach koło Hoyerswerdy (Schube 1903).

Conioselinum tataricum Hoffm.

Szczwologorz tatarski (szczwologorz pochwiasty)

Synonim: *Conioselinum vaginatum* Thell.

Rodzina: *Apiaceae* (*Umbelliferae*) – selerowate (bal-daszkwate)

Status

W Polsce gatunek zagrożony wyginięciem. W krajach ościennych: wyginął w Obwodzie Kaliningradzkim, krytycznie zagrożony w Czechach, zagrożony na Słowacji, narażony na Białorusi, rzadki na Ukrainie i na Litwie.

Rozmieszczenie geograficzne

Conioselinum tataricum jest gatunkiem eurosyberyjskim. W Europie rośnie we wschodniej i środkowo-wschodniej części kontynentu, sięgając izolowanymi placówkami po północną Skandynawię, południowe Karpaty i wschodnie Alpy (Hultén, Fries 1986; Tutin 1968c).

Siedliska i fitocenozy

W Europie Zachodniej rośnie w zbiorowiskach z rzędu *Litorelletalia*, w strefie przejścia zbiorowisk lądowych i wodnych, a także w okresowo podtopionych obniżeniach międzywymowych na podłożu bogatym w związki humusowe. W zespołach *Myriophyllo-Nupharetum* i *Hottonietum palustris* spotyka się formy wodne.

Morfologia i biologia

Roślina o pędach pływających lub czołgających się, tworząca formę wodną i lądową. Łodyga (2)25–75(150) cm długa. Liście pierzastosieczne, zanurzone o łatkach nitkowanych, nadwodne o odcinkach w nasadzie klinowatych, na szczycie trójklapowych. Baldachy złożone z 2 lub 3 baldaszków. Pokryw brak, pokrywki trójkatne. Korona biała. Kwitnie od czerwca do lipca.

Przyczyny wyginięcia

Gatunek zagrożony w całym zasięgu geograficznym. Przyczyny wyginięcia rośliny na polskim stanowisku są trudne do ustalenia.

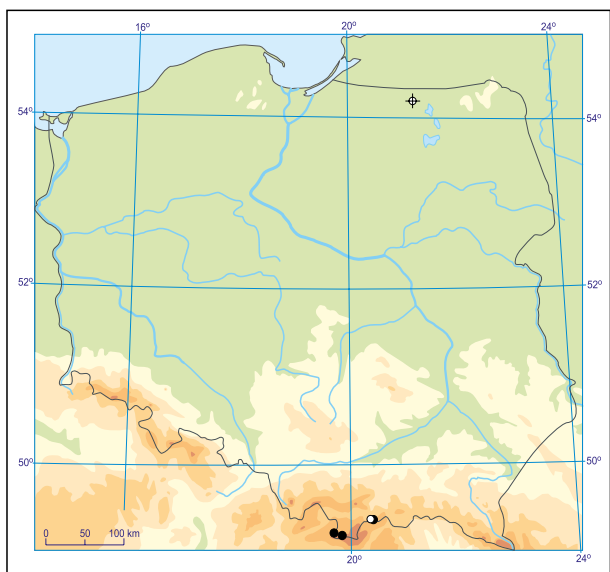
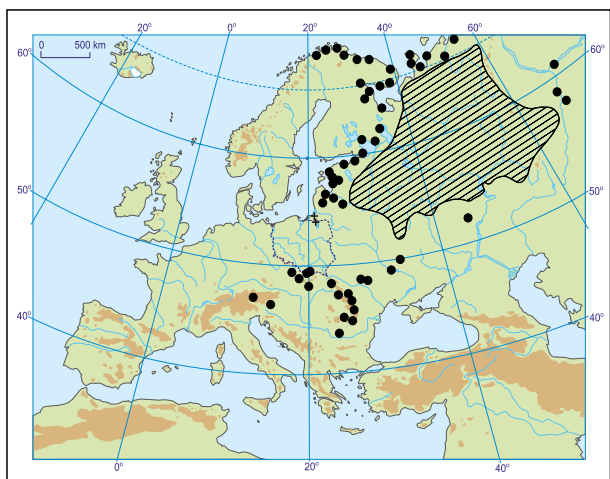
Waldemar Żukowski

Summary

In Poland, *Apium inundatum* was reported only from the environs of Kołobrzeg (Trzebiatów Coast). Despite searches it has not been rediscovered. It should be mentioned that the species grew abundantly near the western border of the country, on Uznam and in Lusatia.

Występowanie w Polsce

Szczwologorz tatarski występuje obecnie w Tatrach Zachodnich i Pieninach. W Tatrach rośnie na trzech stanowiskach: Dolina Chochołowska – Organy, 1060–1100 m n.p.m. (Pawłowski 1949, 1956), Dolina Długa, 1180 m i Polana Tomanowa, 1385 m (Mirek 1989, 1996b). W Pieninach ma dwa stanowiska: w Małych Pieninach na wschód od Wysokiej, 1000 m, i w Pieninach Centralnych w przełomie Dunajca, 450 m n.p.m., gdzie po stronie polskiej rośnie u podnóża Facimiecha i po stronie słowackiej u podnóża Golicy (Zarzycki 1981; Benčatová 2001; Bodziarczyk, Vončina 2001; Zarzycki, Mirek 2008). Pomimo poszukiwań nie udało się potwierdzić podawanego przez Wołoszczaka (1895) stanowiska na Rabsztynie w Małych Pieninach (Zarzycki, Mirek 2008). W 1822 r. rósł na Pojezierzu Mazurskim koło wsi Wopławki w okolicy Kętrzyna; stanowisko to znikło jeszcze w XIX w. (Abromeit i in. 1898–1940). Natomiast podawane przez Abromeita i in. (*l.c.*) stanowisko w miejscowości Gierdawy leży już poza granicami kraju. Stanowisko z Mikuszowic w Beskidzie Małym (Baier 1887) podane zostało omyłkowo (Kotońska 1991).

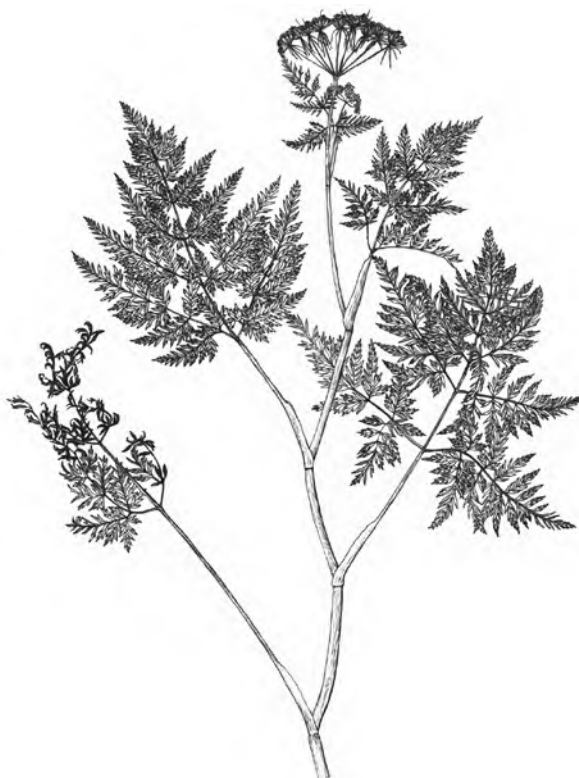

Fot. 150. *Conioselinum tataricum* u podnóża Facimiecha w Pieninach (2008)

Conioselinum tataricum rośnie też we Wschodnich Sudetach (Fiek 1881), ale tylko po stronie czeskiej; podano go wprawdzie także i z polskiej strony Śnieżnika Kłodzkiego (Stanowska, Stanowski 1986), ale mimo specjalnych poszukiwań nie udało się tej informacji potwierdzić (Zarzycki 2001c, za Z. Szelągim, inf.ustna).

Siedliska i fitocenozy

Szczwoliworz tatarski rośnie na upłazach i w szczelinach skał wapiennych w piętrze regla dolnego. Zajmuje siedliska chłodne, częściowo ocieniane przez drzewa i krzewy. W Dolinie Długiej w Tatrach rośnie na rędzinie inicjalnej o odczynie zasadowym wytworzonej z wapienia płytowego (Zarzycki, Mirek 2008). Na Polanie Tomanowej w Tatrach rośnie na obrzeżu polany w zbiorowisku trawiastym z udziałem gatunków ziołoroślowych (Mirek 1996b). Podobny charakter ma zbiorowisko w Pieninach pod Facimiechem, gdzie na zaciemnionej skałce razem z *C. tataricum* rosną: *Asplenium viride*, *Calamagrostis varia*, *Salvia glutinosa*, *Valeriana tripteris*, *Veronica urticifolia* (I. Wróbel, mat. npbl. z lat 2004–2010). Na skałce na wschód od Wysokiej gatunkowi towarzyszyły *V. tripteris* i *Saxifraga paniculata* (Zarzycki 2001c).

Morfologia i biologia

Roślina wieloletnia o wysokości 50–150 cm. Łodyga naga, sina, dołem jest czerwono nabiegła. Pochwy liściowe są rozdęte, a blaszki liściowe 2–4-krotnie pierzaste. Kwiatostan utworzony jest z 10–20 baldachów. Kwiaty są brudnobiałe. Owocki – rozłupki mają wyraźnie oskrzydłone żebra. Okres kwitnienia trwa od lipca do września. Na stanowiskach w Tatrach i Pieninach roślina kwitnie i owocuje; obserwowano młode osobniki wyrosłe z siewek.

Charakterystyka populacji

Populacja szczwoliworza tatarskiego w Dolinie Długiej w Tatrach składa się z licznych roślin kwitnących i owocujących, płonnych oraz siewek. W 1974 r. na stanowisku w Małych Pieninach kwitło 300–400 osobników (Zarzycki 1981c), liczne były też osobniki płonne; podobną liczbę zanotowano tutaj w 2001 r. (Zarzycki, Mirek 2008). U podnóża Facimiecha w 1998 r. obserwowano około 50 osobników (Zarzycki 2001c, za S. Wróblem, inf. ustna; Bodziarczyk, Vončina 2001). Kontrole prowadzone w latach 2004–2010 wykazały, że stan populacji nie zmienia się – notowano około 50 osobników,

w większości w stadium generatywnym (I. Wróbel, mat. npbl.).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Gatunek w Polsce uznany za zagrożony wyginięciem ze względu na bardzo niewielką liczbę stanowisk i możliwe, choć trudne do uchwycenia zmiany mikrosiedliskowe, bardzo istotne dla tego relikтового gatunku. Stanowiska w Tatrach i Pieninach Centralnych leżą w granicach parków narodowych. W Pienińskim PN szczwoliworz tatarski znajduje się na liście gatunków specjalnego zainteresowania i podlega stałemu monitoringowi przyrodniczemu.

Kazimierz Zarzycki, Zbigniew Mirek i Iwona Wróbel

Summary

Conioselinum tataricum occurs in Poland at five isolated locations in the Western Tatras and in the Pieniny Mountains. It grows on limestone rock benches and in rock crevices in the lower mountain belt, in cool and partly shaded places, in tall-herb plant communities. Its populations comprise from some tens to some hundreds of individuals. The species has become extinct at a location in N Poland.

***Ostericum palustre* Besser** Starodub łąkowy (dzięgiel łąkowy)

Synonim: *Angelica palustris* (Besser) Hoffm.

Rodzina: *Apiaceae* (*Umbelliferae*) – selerowate (baldaszkowate)

Status

W Polsce gatunek rzadki, zagrożony wyginięciem. W krajach ościennych: silnie zagrożony w Niemczech, krytycznie zagrożony w Czechach, prawdopodobnie wymarły na Słowacji, narażony na wyginięcie na Białorusi. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek o eurazjatycko-kontynentalnym typie zasięgu geograficznego (Oberdorfer 1990). Zwarty zasięg *Ostericum palustre* rozciąga się wąskim pasem od Europy Środkowej przez Europę Wschodnią po zachodnią i środkową Azję (Meusel i in. 1978; Hultén, Fries 1986). Towarzyszą mu nieliczne oderwane stanowiska.

Występowanie w Polsce

W bazie danych systemu ATPOL znajduje się ponad 200 dat florystycznych odnoszących się do tego gatun-

ku (Zajac, Zajac, baza danych ATPOL z 2011 r., Nobis 2012); część z nich ma obecnie tylko walor historyczny. Stanowiska staroduba łąkowego tworzą wyraźny pas, biegnący skosem przez środkową część kraju od północnego zachodu po południowy wschód. Skrajnie na północny wschód wysunięte stanowisko odkryto ostatnio na Nizinie Północnopodlaskiej na Wzgórzach Sokólskich (Wołkowycki 2012 b). Największe skupienie stanowisk przypada na makroregiony: Pojezierze Wielkopolskie, wschodnią część Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej, Nizinę Środkowomazowiecką, Nizinę Południowopodlaską i Wyżynę Lubelską. Na północy kraju rośnie m.in. we wschodniej części Borów Tucholskich (W. Cyzman, mat. npbl. z 2008 r.) oraz w okolicach Grudziądza (L. Rutkowski, mat. npbl. z 1995 r.) i Brodnicy (Załoski 1988; L. Rutkowski, mat. npbl. z 2008 r.). Historyczne stanowisko znane jest z okolic Kartuz (Abromeit i in. 1898–1940), na stanowiskach w okolicy Barlinka i Stargardu Szczecińskiego (Libbert 1941; Müller 1911) gatunek notowany był ostatnio ponad 20 lat temu (T. Załoski, mat. npbl. z 1986 r.), a w dolinie Wierzycy w okolicy Starogardu Gdańskiego w 2012 r. (A. Nowak-Dańda, P. Dańda, mat. npbl.). W środkowej Polsce podano ostatnio stanowiska z doliny Noteci (Krasicka-Korczyńska 2009; Krasicka-Korczyńska, Korczyński 2012; J. Chmiel, mat. npbl. z lat 2009–2010), z doliny Drwęcy (L. Rutkowski, mat. npbl. z 2008 r.) i z Gostynińsko-Włoc-